

Jubileá Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV

V roku 2015 bol čas pripomenúť si tri jubileá Slovenskej botanickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied (v ďalšom texte len „Spoločnosť“): 70 rokov od založenia bratislavského odboru Československej botanickej spoločnosti pre Slovensko so sídlom v Bratislave, 60 rokov od sfornovania (konštituovania) Spoločnosti a 50 rokov samostatnej existencie Spoločnosti. Napriek značnému významu uvedených jubileí, ich pripomenutie si v danom roku (podobne ako v rokoch predchádzajúcich) neprebhlo. Možno preto, že ohľadom vzniku a formovania Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV existuje viacero nejasností, vznikajúcich z rozporných či nepresných publikovaných údajov. V tomto príspevku by som chcel na niektoré z týchto nepresností poukázať a lepšie tak ozrejmiť históriu a jubileá našej Spoločnosti.

Vznik a rozvoj Spoločnosti

Encyklopédia Slovenska, V. zväzok (Anonymus 1981) uvádza rok 1972 (zrejme celkom nesprávne) ako rok vzniku Spoločnosti. Pritom ako prvého predsedu uvádza J. Futáka v rokoch 1959–1967. Ďalej sa píše: „*Zo začiatku pracovala SBS ako Čs. botanická spoločnosť na Slovensku, 1955 usporiadala zjazd v Tatrách*“. Šipošová & Vozárová (2010: 597) napísali, že SBS pri SAV „*vznikla v roku 1966, jej predchodkyňou bola Československá botanická spoločnosť ... Reorganizáciou v roku 1955 vzniká Československá botanická spoločnosť na Slovensku so sídlom v Bratislave. V roku 1966 sa spoločnosť osamostatnila s názvom Slovenská botanická spoločnosť pri SAV*“. Hejný (1982: 5) za hlavnú zmenu vo vývoji Československej botanickej spoločnosti v období 1965–1982 považuje **osamostatnenie Slovenskej botanickej spoločnosti (SBS) v roku 1965**. „*Od té doby mají ČSBS i SBS samostatné výbory, vnitřní strukturu, tiskové orgány, sjezdy. Předseda ČSBS se stává automaticky místopředsedou SBS a naopak. Společné záležitosti řeší předsednictva ČSBS i SBS na společných schůzích*“. Podpredsedom ČSBS za SBS bol v rokoch 1972–1975 D. Magic a v rokoch 1976–1982 J. Michalko. Hejný (l.c.), ďalej uvádza „*V roce 1965 měla členská základna [ČSBS - poznámka autora] ochuzená o 155 členů ze Slovenska celkem 475 členů*“ (p. 5). Magic (1969: 805) ako vedecký tajomník SBS pri SAV uvádza „*Týmto zhromáčením [Spoločnosti v apríli 1969 - poznámka autora] po prvýkrát končíme volebné obdobie ako Slovenská botanická spoločnosť pri SAV namiesto Československej botanickej spoločnosti na Slovensku*“.

K 15. 4. 1969 Spoločnosť mala 167 členov organizovaných v dvoch sekciách, systematicko-geobotanickej (105 členov) a fyziologickej (62 členov). Predsedom spoločnosti bol Ján Futák (Magic 1969: 805). Na VZ SBS dňa 22. 4. 1969 bol za predsedu zvolený Dezider Magic, tajomníkom sa stal Alexander Lux. V júli 1970 spoločnosť zorganizovala zjazd v Tisovci, ktorého sa zúčastnilo 150 botanikov (vrátane 4 významných zahraničných hostí), z toho 120 členov SBS pri SAV (Michalko 1971). „*Rast botanickej vedy na Slovensku v poslednom období dobre dokumentovala účasť veľkého počtu mladých odborníkov*“ mohol konštatovať Michalko (1971: 371). V 5 sekciách (fyziologickej, nižších rastlín, vyšších rastlín, geobotanickej a synantropnej vegetácie) odznelo 7 základných prednášok a 52 referátov. Výsledky zjazdu boli publikované v dvoch samostatných zväzkoch (Magic, ed., 1971). Účastníci zjazdu si utúlili pamiatku Gustáva Reussa, autora *Kvetny Slovenska* (B. Štiavnica, 1853) a Václava Vraného, učiteľa v Tisovci, položením vencov na ich hroby. Pozitívne bola hodnotená veľmi dobrá organizačná úroveň a výborné výsledky zjazdu, zásluha predsedu spoločnosti D. Magica. Michalko (l.c., p. 373) napísal: „*Treba uznať, že doterajšie asymetrické organizovanie vedeckého života v ČSSR neumožnilo botanickej vede*

na Slovensku sa tak výrazne prejavíť. Aj na tomto poli sa federatívne usporiadanie osvedčilo“. Ku dňu 26. 3. 1971 Spoločnosť mala 230 členov (systematicko-geobotanická sekcia 158, fyziologická 72) (Magic 1971b: 781). Členským časopisom sa v roku 1971 stala *Biológia* (jej nová séria *Botanika*, 4 čísla ročne, cf. Magic 1971a), ktorá uverejnila nielen Stanovy Spoločnosti, zoznamy členov Spoločnosti (v samostatných prílohách) a správy o činnosti Spoločnosti, ale aj tézy prednášok SBS (v rozsahu 10–15 riadkov). Predseda Spoločnosti zastupoval Spoločnosť v redakčnej rade časopisu ako jej riadny člen. V roku 1976 došlo k dohode predsedníctiev ČSBS a SBS o možnosti členstva v oboch botanických spoločnostiach – v ČSBS i v SBS (Hejný 1982: 17). Od roku 1970 Spoločnosť organizuje samostatné zjazdy v 4-5-ročnej periodicite. Posledný X. zjazd sa konal v roku 2014 v Košiciach. Spoločnosť organizuje floristické kurzy (v spolupráci s Českou botanickou spoločnosťou). Každoročne dva prednáškové cykly (jarný a jesenný) v Bratislave a v troch pobočkách (Nitra, Zvolen, Košice). Sekcie organizujú samostatné vedecké konferencie, semináre, exkurzie. Spoločnosť od roku 1978 vydáva *Bulletin Slovenskej Botanickej Spoločnosti pri SAV* (dve čísla ročne) so supplementami. V súčasnosti Spoločnosť má takmer 400 členov.

Československá botanická spoločnosť pri SAV na Slovensku

Druhé jubileum Spoločnosti je **60. výročie založenia Československej botanickej spoločnosti pri SAV na Slovensku (ďalej ČSBS pri SAV na Slovensku)** v roku 1955. Bola založená dňa **11. marca 1955** pri sekcii biologických a lekárskech vied Slovenskej akadémie vied v súvislosti s reorganizáciou československých vedeckých spoločností (Ružička 1955). Súčasne zanikla Slovenská prírodovedecká spoločnosť (SPS), ktorá pracovala od roku 1946. Spočiatku sa Spoločnosť označovala ako Čs. botanická spoločnosť na Slovensku (Ružička 1955: 251, 1957: 151), Futák (1957: 475) dokonca píše o „odbočke“. Dvanásť (Predsedníctvom II. sekcie SAV v Bratislave vymenovaných) členov ČSBS pri SAV na Slovensku si zvolilo dočasné predsedníctvo v zložení: J. M. Novacký (predseda), J. Májovský (podpredseda) a J. Futák (tajomník), ďalší členovia boli: L. Pastýrik, O. Grebenščikov a D. Magic. Toto predsedníctvo si stanovilo 4 úlohy na najbližšie obdobie, o.i. zabezpečiť floristickú akciu so zvláštnym zreteľom na pripravovanú Kvetenu Slovenska (jej vedením bol poverený J. Májovský). Význam zriadenia ČSBS pri SAV na Slovensku hodnotí Ružička (1955: 251) slovami: „... sa konečne splňajú dávne požiadavky slovenských botanikov po organizácii, ktorá by ich na širokej členskej základni zjednocovala a umožňovala im ešte intenzívnejšie riešiť vedecké problémy a otázky vedeckého života.“ Konštatuje taktiež, že „... sa i slovenským botanikom dáva možnosť plného rozvinutia vedeckého života poriadaním konferencií, sjazdov, prednášok, diskusií a inými formami vedeckej práce“. A inde píše jednoznačne: „Tako sa tiež zlikvidoval ten nemožný stav, keď existovala Čs. botanická spoločnosť, ale na Slovensku nemala svoje orgány.“ (Ružička 1957: 151). Prof. J. M. Novacký v roku 1956 zomrel a O. Grebenščikov odišiel definitívne do ZSSR. Novák (1962: 19) sa pri hodnotení 50 rokov ČSBS osobitne (v samostatnom bloku) venuje Československej botanickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied na Slovensku (uvádza úplný slovenský názov!) týmito slovami: „... teprve po roce 1945 se členové [ČSBS pri SAV na Slovensku – poznámka autora] aktivně účastnili práce Společnosti, zejména při přípravách a v průběhu sjezdu (např. v Tatrách, I.P.E.) a při konferencích pořádaných na Slovensku“. Oceňuje aktivitu slovenských členov ČSBS pri vybudovaní Tatranského národného parku, ktorý bol vyhlásený v roku 1948. „Teprve v posledních letech ČSBS na Slovensku zahájila také přednáškovou činnost v jednotlivých sekcích: pro všeobecnou botaniku, pro systematiku a geobotaniku a pro fytopatologii. Stežejním úkolem sekce pro systematiku

a geobotaniku je sepsání podrobné „Květeny Slovenska“ ... Vedení floristického výskumu převzalo Slovenské múzeum v Bratislave. Předseda Dr. J. Futák, jednatel Dr. V. Kozinka“.

V lete 1955 sa uskutočnil 4. zjazd československých botanikov vo Vysokých Tatrách (Nový Smokovec) „... pod patronátom Slovenské akademie věd ... generálním tajemníkem byl Ján Futák, který se velice zasloužil o skvělý průběh sjezdu“ (Novák l.c., p. 15). Zjazdu sa zúčastnilo „asi 200 odborníků z povolání i amatérů, z nich někteří ze zahraničí... Medzi nimi bol aj nestor sovietskych geobotanikov akad. V. N. Sukačev (Futák 1956: 50–58). „Ústředním tématem sjezdových jednání byl Tatranský národní park, jeho výzkum a ochrana“ (Novák 1962: 15), ako aj prípravné práce pre Flóru ČSR (Hejný 1982). Premietal sa prvý farebný film „Kvety Tatier“. „... na sjezde sa zabudlo hovoriť (a ak sa hovorilo, nedalo sa to do rezolúcie) o novozaloženej Čs. botanickej spoločnosti na Slovensku“ (Ružička 1957: 151). V roku 1956 sa aj ČSBS stala spoločnosťou výberovou, keď bola začlenená do súboru vedeckých spoločností pri ČSAV. Členmi mohli byť len vedeckí a odborní pracovníci v odbore botanika. „Po výberovej redukcii“ (Hejný 1982) zostalo zo Slovenska iba 19 členov ČSBS. Na VZ ČSBS dňa 20. 2. 1956 bol za podpredsedu zvolený J. Futák. V roku 1958 sa v Československu uskutočnila XII. Medzinárodná fytogeografická exkurzia (International Phytogeographical Excursion – I.P.E.) „za vedení prof. J. Dostála, doc. J. Futáka a prof. A. Zlatníka“ (Novák 1962: 16). Mala štyri etapy, z toho dve etapy na Slovensku (južné a východné Slovensko). Zúčastnilo sa jej 58 zahraničných a viac ako 60 domácich botanikov (Eliáš 2008).

Na VZ ČSBS pri SAV na Slovensku dňa 23. 2. 1959 boli do hlavného výboru ČSBS pri ČSAV v Prahe delegovaní za ČSBS na Slovensku J. Futák a V. Kozinka. V roku 1962 mala ČSBS pri SAV na Slovensku 101 členov. Dňa 15. februára 1962 sa v Bratislave uskutočnil **slovenský zjazd Československej botanickej spoločnosti pri SAV na Slovensku** (Zahradníková 1962) za účasti 51 členov a 13 hostí. Prítomní boli dvaja zástupcovia hlavného výboru ČSBS pri ČSAV: predseda K. Hrubý a člen F. Starý. O tomto zjazde Hejný (1982) nepíše. Hlavným cieľom zjazdu bolo oboznámiť členov s problematikou a výsledkami výskumu v jednotlivých odboroch botaniky. Správu o činnosti ČSBS pri SAV na Slovensku v rokoch 1959-1961 predniesol jej tajomník V. Kozinka. V tomto období sa uskutočnilo 50 prednášok a päťdňový kurz rastlinnej cytologie. Floristická akcia v hodnotenom období nespĺnila svoje očakávanie. Bol zvolený výbor na nasledujúce trojročné obdobie: J. Futák (opätovne do funkcie predsedu), J. Kolek (zástupca predsedu), K. Záhradníková (tajomník), A. Novacký (člen predsedníctva) a traja členovia výboru (R. Herich, V. Michalková, V. Peciar) (Zahradníková 1962: 473). Zjazd bol súčasne jubilejný, účastníci si pripomenuli 50. výročie založenia Československej botanickej spoločnosti. V roku 1962 ČSBS pri ČSAV mala slovenský výbor (Novák l.c., p. 18). Členmi hlavného výboru ČSBS pri ČSAV v Prahe zo Slovenska boli J. Futák a K. Záhradníková (Novák l.c., p. 31). Aktivita slovenských botanikov – členov ČSBS pri SAV na Slovensku – napokon vyústila do osamostatnenia botanickej spoločnosti na Slovensku.

Bratislavský odbor Československej botanickej spoločnosti

Tretie jubileum, ktoré si mala Spoločnosť v roku 2015 pripomínať, je **70. výročie vytvorenia (zriadenia) bratislavského odboru Československej botanickej spoločnosti pre Slovensko so sídlom v Bratislave**. Vytvorenie bratislavského odboru súvisí s politickou situáciou v republike a s aktivitou prírodovedcov na Slovensku v roku 1945 v obnovenom spoločnom štáte. V roku 1945 slovenskí prírodovedci ohlasujú v časopise Příroda založenie Slovenskej prírodovedeckej spoločnosti (SPS), ktorá mala okrem iného aj botanickú sekciu (ohlasovaný vedúci Dr. J. Futák

pracoval do r. 1950 ako tajomník SPS, Futák 1957), s deklarovanou úlohou „*teoretický a praktický výskum prírody Slovenska, ako aj ochrana prírodovedeckých pamiatok každého druhu*“ (Prípravný výbor 1945: 27). „*Každá sekcia má rozsiahlu samosprávu a voľnosť konania. Podniká exkurzie, usporadúva prednášky, debatné schôdzky atp., podľa potrieb, a ... i agility členstva*“ (Prípravný výbor, l. c.: 28). Podľa predstavy zakladateľov sekcie mali pestovať čo najužšie styky so spoločnosťami rovnakého zamerania v Čechách a na Morave. „*Vstupujú preto jednotlivé sekcie ako celok za členov celoštátnych, užšie špecializovaných prírodovedeckých spoločností, v ktorých vedúci sekcie, prípadne i iní jej členovia, podľa stanov príslušnej celoštátnej spoločnosti, reprezentujú Slovensko*“ (Prípravný výbor l.c.: 28). SPS zriadovala biologické stanice na Slovensku pre uľahčenie výskumných prác (Futák 1946).

ČSBS v roku 1945 pri obnove svojho názvu a činnosti na celom území Československa, vytvára tri územné odbory: pražský odbor, brnenský odbor a **bratislavský odbor** (Novák 1962). Podľa nových Stanov ČSBS to bol „*odbor pro Slovensko se sídlem v Bratislavě*“ (Hrabovec 1996: 4). Každý odbor mal 4-členné vedenie: predsedu, tajomníka, pokladníka a člena. Do „Ústredí“ ČSBS v Prahe boli volení 3 delegáti za Brno a 3 za Bratislavu, od roku 1947 aj 3 za Prahu. Bratislavský odbor zastupovali J. M. Novacký (predseda), A. Hlaváček (tajomník) a L. Pastýrik (pokladník); členom výboru bol zvolený tiež K. Ptačovský. **Dňa 12. 12. 1945 boli do „Ústredí“ ČSBS v Prahe ako delegáti za Bratislavu zvolení J. M. Novacký, F. Nábělek a J. Futák.** Takto sa naplnila predstava SPS a jej botanickej sekcie o reprezentovaní Slovenska v celoštátnych špecializovaných prírodovedeckých spoločnostiach. V lete 1947 sa uskutočnil 3. zjazd československých botanikov v Hrubom Jeseníku, prvý po druhej svetovej vojne. Tam sa zišlo 34. VZ ČSBS, ktorý oficiálne schválilo nové povojnové stanovy ČSBS: „*Základem organizační struktury se staly zemské odbory v Praze, Brně a v Bratislavě*“ (Hejný 1982: 3). VZ ČSBS prijalo aj 4 rezolúcie, o. i. vydávať samostatný botanický časopis pre floristiku, systematiku a geobotaniku ČSR. Takýto časopis začal vychádzať v roku 1948 pod názvom **Československé botanické listy**, pôvodne ako mesačník, neskôr vychádzal nepravidelne až do roku 1953. V redakčnej rade zo slovenských botanikov pracoval najskôr len J. Futák, neskôr aj J. Májovský, J. M. Novacký a J. Rác. V časopise publikovali príspevky zo Slovenska viacerí mladí slovenskí botanici, napr. T. Opluštilová, A. Jurko a i. Na VZ ČSBS dňa 4. júla 1949 za podpredsedu ČSBS zo Slovenska bol po prvý raz zvolený F. Nábělek a delegátov za Bratislavu doplnil K. Ptačovský. Na rok 1949 plánovaný zjazd československých botanikov v Belanských Tatrách sa z technických dôvodov nepodarilo realizovať (Hejný 1982: 9). Zvyšujúci sa počet profesionálnych botanikov na Slovensku umožnil tak vytvoriť osobitný územný odbor ČSBS pre Slovensko a neskôr (v roku 1955) dokonca zriadenie samostatnej územnej organizácie ČSBS ako Československej botanickej spoločnosti pri SAV na Slovensku. So samostatným vedením a aktivitami na území Slovenska. Preto by sme prinajmenšom rok 1955 mali považovať za rok vzniku Spoločnosti.

Záverom možno konštatovať, že roky 1965, 1955 a 1945 sú významnými míľnikmi v organizovaní botanikov (profesionálov i amatérov) na Slovensku. Osamostatneniu botanickej vedeckej spoločnosti na Slovensku (aj podľa oficiálneho názvu) – Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV – v roku 1965 predchádzalo vytvorenie bratislavského odboru ČSBS v roku 1945 a zriadenie územnej organizácie ČSBS pri SAV na Slovensku v roku 1955.

Literatúra

- Anonymus, 1981. Slovenská botanická spoločnosť pri SAV. Encyklopédia Slovenska 5: 310–311.
- Eliáš, P. 2008. Význam medzinárodných fyto geografických exkurzií (I.P.E.) pre rozvoj ekológie vo svete a na Slovensku. *SEKOS Bulletin* 15/1: 42–44.
- Futák, J. 1946. Zriaďujeme biologické stanice. *Príroda* 1: 112.
- Futák, J. 1957. Poznámky k činnosti Čs. botanickej spoločnosti na Slovensku. *Biológia* 12: 475–476.
- Hejný, S. 1982. 70 let Československé botanické společnosti. *Zprávy Čs. Bot. Společn., Příloha*, p. 1–146.
- Hrabovec, I. 1996. Slovenská botanická spoločnosť včera a dnes. *Bull. Slov. Bot. Spoločn. Supplement* 3.
- Magic, D. 1969. Zo správy o činnosti Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV za volebné obdobie 1965–1969. *Biológia* 24: 805–807.
- Magic, D. 1971a. *Biológia* aj členským časopisom Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV. *Biológia* 26: 374–375.
- Magic, D. 1971b. Zo správy o činnosti Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV vo volebnom období 1969–1971. *Biológia* 26: 781–784. Magic, D., ed., 1971. Zborník zjazdu Slovenskej botanickej spoločnosti v Tisovci. I., II. Diel, Bratislava, Slovenská botanická spoločnosť pri SAV, Bratislava.
- Michalko, J. 1971. Zjazd Slovenskej botanickej spoločnosti pri SAV v Tisovci (5. –11. 7. 1970). *Biológia* 26: 371–373.
- Novák, F.A. 1962. Padesát let Československé botanické společnosti. *Preslia* 34: 1–30.
- Prípravný výbor, 1945. Slovenskí prírodovedci sa sdružujú. *Príroda* 38/1: 26–29.
- Ružička, M. 1955. Čs. botanická spoločnosť na Slovensku. *Biológia* 10: 251.
- Ružička, M. 1957. Vzkriesiť Čs. botanickú spoločnosť na Slovensku. *Biológia* 12: 151–152.
- Šípošová, H. & Vozárová, M. 2010. Inštitúcie a spoločnosti, ktoré najvýznamnejšie ovplyvnili rozvoj botaniky a príbuzných disciplín na Slovensku. In: *Osobnosti botaniky na Slovensku. Biografický slovník. VEDA, vydav. SAV, Bratislava*, p. 592–597.
- Záhradníková, K. 1962. Slovenský sjazd Československej botanickej spoločnosti, 15. 2. 1962. *Biológia* 17: 472–473.

PAVOL ELIÁŠ ST.